

DAGENS FRÅGOR

Opinioner om Östkriget. Hösten 1956 har hittills företett flera storpolitiskt »svarta veckor» än den som i juli 1914 varslade om första världskriget. Så omfattande militära åtgärder av olika slag ha heller icke skådats sedan andra världskrigets slut sommaren 1945. Med undantag av det kortvariga kriget mellan Israel och Egypten, den anglo-franska ockupationen av Suezkanalens nordliga sträcka och Ungerns frihetskamp har freden kunnat bevaras. Men liksom det långvariga lugn, som mänskligheten i stort sett åtnjöt under 1800-talet, denna borgerlighetens guldålder, i kraft av Royal Navys' obestridda herravälde över de sju haven var en Pax Britannica, måste denna efterträdas av en Pax Americana om de lokala eldsvådorna skola kunna hindras att växa till en ny världsbrand. En sådan synas icke heller självhärskarna i Kreml vilja vedervåga, men man märker tydliga tendenser att i Orienten ställa till med lokalt krig efter Koreamodell. Det är Washingtons obestridda förtjänst att dessa trevare åtminstone tills vidare stäckts genom Eisenhowers kategoriska förklaringar, att någon förflyttning av ryska »frivilliga» till Nassers Egypten lika litet som något våldshot mot Turkiet, Irak, Persien och Pakistan skulle tolereras. För den händelse Kreml ansåge tillfället lämpligt att avpressa det nästan värnlösa Japan en förmånlig fredstraktat eller det röda Kina frestades att förgripa sig på Formosa, har orden till de amerikanska Stillaohavsflottorna: »Klart skepp till drabbning» och atombombarna på hangarkryssarnas flygplan haft enahanda hälsosam verkan. Den har också bromsat eventuella beräkningar av Pekings lydstat, Nordkorea och Nordvietnam, att genom snabb aktion fullborda hela Koreas och Indokinas förening i kommunismens tecken.

Med ett erkännande av USA:s insatser för att tygla de totalitära staternas krigiska lustar följer likväl icke som oundviklig slutsats, att den amerikanska diplomatin i Orienten är värd samma lovord. Finge man tro svenska tidningspressen, skulle dennas tämligen enhälliga förkastelse över Storbritanniens, Frankrikes och Israels aktioner mot Nassers Egypten sammanfalla med en övervägande västerländsk opinion, frånsett Frankrike och det brittiska regeringspartiet, som ju äro parter i målet. Så är det icke. Även i Sverige möter man bland kretsar med utrikespolitiska kunskaper och intressen en mera nyanserad och mindre negativ uppfattning, som fäster huvudvikten vid det positiva syftet med Västmakternas och Israels offensiver: att frånhända diktatorn Nasser hans rättsstridigt åtkomna besittning av Suezkanalen och äntligen förmå arabstaterna till en varaktig fred med deras till livet hotade hatkyckling, Israel. I svenska tidningar ha andra symptom på sådana avvikande meningar anförts blott särdeles sparsamt. I exempelvis andra kammaren av holländska parlamentet förekom dock den 9 och 10 november en utrikespolitisk debatt, varunder i främsta rummet Röda arméns brutala framfart i Ungern brännmärktes som en skändlighet av alla talare utom

av kommunisterna. När en av dessa tog till orda, lämnade de andra partiernas medlemmar plenisalen och åhörarna läktarna. De organiserade typograferna vid statsstryckeriet meddelade senare, att de beslutat att till holländska Ungernhjälpen avstå sin förtjänst på sättningen till parlamentsprotokollen av kommunistiska anföranden. En ur både ideell och praktisk synpunkt föredömlig demonstration! Talarna gillade i allmänhet Israels framstöt som berättigat nödvärn mot det av Sovjetunionen upprustade Egypten. Vissa förbehåll yttrades mot Storbritannien och Frankrike, men förståelse fanns icke blott hos katoliker och liberaler utan även hos åtskilliga socialdemokrater. Den socialdemokratiska statsministern W. Drees underströk, att Israel handlat av självbevarelsedrift och att det var USA:s tveksamma politik i Orienten som medfört den kris, som nu seglat upp. Denna Drees' kritik fullföljdes av hans partivän, J. P. Goedhart, vid det märkliga mötet av 200 parlamentariker från Atlantpaktstaterna i Paris i samband med den nyligen avslutade NATO-konferensen. Goedhart skildrade USA:s utrikespolitik som »tvetydig, motsägande och förvirrad» samt ansåg sig kunna konstatera, att i motsats till Truman vore president Eisenhower redo att vända ryggen åt Västeuropas demokratier för att »genom fjäsk och flirt strama upp sådana fanatiska diktatorer som överste Nasser i Egypten och president Soekarno i Indonesien som plågade av mindervärdeskomplex drivas till hat mot Västerlandet». Härtill kommer att Belgiens socialdemokratiska statsminister, P. H. Spaak, under veckoskiftet den 24—26 november förgäves ansträngde sig att i New York uppmjuka USA:s och de afro-asiatiska ombudens beslut att under sista veckan av november upprepa F.N:s generalförsamlings energiska resolution, att Israel, Storbritannien och Frankrike omedelbart borde evakuera besatta egyptiska områden, med ett mildare av »aggressorerna» godkänt tillägg som medgav ett uppskov.

Vad socialdemokratien angår förlöper alltså fronten på följande sätt: på *ena* sidan stå franska, holländska och belgiska socialister ävensom Israels premiärminister David Ben Gurion, som bekant ledare för det socialdemokratiska majoritetspartiet i Israels parlament, på *den andra* Labourparty i Storbritannien, vars nye ledare Hugh Gaitskell i sin hart när rabiata opposition mot den konservativa regeringen icke vill låta sig överrösta av rivalen Bevan — designerad utrikesminister i Labours »skuggkabinett». De socialdemokratiska statsministrarna i Skandinavien ha följt Labours linje. Från Genosse Erich Ollenhauer i Västtyskland hör man tills vidare ingenting, eftersom han är stadd på resa i Asien för att träffa ett annat teckenförbidande neutrum, Nehru i New Delhi. Denne har svikit Ghandis ideal genom att visserligen lidelsefullt protestera mot Storbritanniens och Frankrikes »imperialistiska angrepp på Egypten», men samtidigt länge blunda för Kremls tyranniska våld mot ungrarna och tillåta Krishna Menon att i F.N:s generalförsamling avböja en resolution mot terrorn med en maning till humanitär hjälp till dess offer. I detta nu är därför den socialdemokratiska s. k. II. Internationalen lika söndrad som den kommunistiska. Härmed har arbetarrörelsen som fredsfaktor — som sista gången proklamerades vid den extra internationella socialistkongressen i Basel på senhösten 1912, men vilken utopi bröt samman i augusti 1914 — ånyo visat sig vara en fiktion.

Kritiken av Eisenhowers politik tillkommer i första hand ej oss utan amerikanska skribenter, och de sköta den mycket bra. Demokraterna ha tystnat och avvakta utgången. Efter sitt nederlag den 6 november sände Stevenson en telegrafisk lyckönskan till sin segerrike medtävlare och betygade därvid, att under nu rådande världspolitiska oro »vi alla äro amerikaner». Sådant ordasätt förpliktar. Men det har icke hämmat den amerikanska publicitetens skarpaste pennor som »kolumnisterna» Walther Lippmann och bröderna Alsop i New York Herald Tribune lika litet som New York Times' ledarskribenter och dess prominente chefskorrespondent i Washington, James Reston — bägge tidningarna äro som bekant republikanska organ — att verkställa en svidande vidräkning med State Departments och Vita Husets kurs. Förenta Staternas regering anklagas för att genom sitt påbud via F.N. om anglo-franskt invasionsstopp ha förvandlat ett oundvikligt egyptiskt debacle till en triumf för Nasser. Härmed har tillika Sovjetunionen förskaffats en framgång i Orienten, som måste imponera på araberna, vilka med sin maktpolitiska realism betrakta Västerens splittring och »angriparnas» snöpliga återtåg som en reträtt inför det sovjetryska krigshotet med ty åtföljande axiomatisk prestigevinst för Kreml.

Men bör icke aktningen för F.N., ehuru i dag dominerat av utomeuropeiska stater, värdesättas som en moralisk tillgång för smärre stater och kunna icke deras medborgare kräva obetingad respekt för dess statuter med motsvarande fördömelse för envar, som kränker dem? Förvisso vore F.N:s utbyggnad till en verklig överstatlig regering påkallad av vårt klots krympning till en värld, ett stort mål att eftersträva. Men man får icke förväxla ett ofullbordat ideal med det nuvarande F.N:s möjligheter i en konkret situation. Eller som Morgon-Tidningen (s) i en träffande formulering fastslår: »Det internationella systemet för lag och fredlig ordning har icke någon motsvarighet till den exekutivmakt, som inom den enskilda rättsstaten ger lagen dess tvingande verkan, varav följer, att det enskilda rättssamhällets bedömnings- och handlingsnormer icke utan vidare äro tillämpliga, när det gäller förhållanden nationerna emellan.»

Det bästa bör förty icke hindra det goda eller in casu: Nasser skulle ha oskadliggjorts, även om det icke skett i bokstavlig åttlydnad av F.N.-stadgan. Israel hade i sju år väntat på att F.N. skulle åstadkomma fred längs dess gränser med särskilt Egypten. Tvenne gånger hade dessutom F.N:s säkerhetsråd förstärkt samma Egypten att efterleva Konstantinopeltraktatens bestämmelser och icke spärra Suezkanalen för israelisk sjöfart. Storbritannien och Frankrike avvaktade under två månader ett definitivt projekt av Dulles att internationalisera Suezkanalen, men han vek ständigt undan av hänsyn, som voro en blandning av önskemål att ändå söka vinna Nassers och arabernas bevägenhet, av gammalamerikanska antikoloniala komplex och av iver att icke rubba republikanska valcirkel genom en skärpt utrikespolitisk kris. De amerikanska opponenterna ha också anmärkt, att fastän Washington med rätt eller orätt må ha bedömt den anglo-franska framstöten som högeligen oklok och Eisenhower i synnerhet förargat sig över sina bundsförvanters sekretess, så skulle invasionen dock ha fått fortsätta tills åtminstone trafiken genom

Dagens frågor

Suezkanalen för framtiden tryggats. Nu tycks kanalens upprensning stå i vida fältet, en fatalitet, som svenskarna måhända få anledning att under stundande vinter begrundas i sina genom oljebrist utkylda bostäder. Vår regerings olyckliga ekonomiska politik har också låtit våra valutareserver till den grad smälta ihop, att vi knappast ha råd till dollarköp av olja från västra hemisfären!

Värre är, att USA:s förnämsta allierade i Atlantpakten, nämligen Storbritannien och Frankrike, kunna ekonomiskt och politiskt dekapiteras genom Eisenhowers politik, vilket innebär en ödesdiger försvagning av hela det fria Europa. Genom sin måhända de facto misslyckade extratur på egen hand ha Storbritannien och Frankrike ytterligare komprometterats i de färgade folkens ögon, vilket måste öka såväl briterernas bekymmer för sitt oljebehov från Orienten som Frankrikes svårigheter i Nordafrika. Det är dock något i längden outhärdligt, att minst 70 procent av Västeuropas oljeförsörjning kommer från arabstater behärskade av Nasser kontrollerade Suezkanalen. Finansminister McMillan målade måhända framtiden alltför svart, när han i ett tal inför den konservativa underhusfraktionen manade till enighet vid äventyr att eljest regeringen måste avgå, nya val utlysas och Labour komma till styret. Den inre politiska katastroffaran för Storbritannien är likväl överhängande. Edens vikarie, R. A. Butler, har visserligen hittills manövrerat både skickligt och lojalt för att hålla ihop partiet. Men det är ett dåligt omen, att Butler var Münchenman på Chamberlains tid och nu uppges tillhöra den grupp inom regeringen, som haft betänkligheter mot Edens politik. Perspektivet är dystert. Kan dess allvar verkligen motvägas av de fördelar, som Eisenhower *tror* sig kunna vinna hos araberna i konkurrens med Sovjetunionen?

Skulle dock icke svenskarna i särskild grad kunna känna sig solidariska med Dag Hammarskjöld, denne vår landsman, som nu står i medelpunkten för världens uppmärksamhet? Han beundras med skäl för sin eminenta begåvning och Eisenhower har varit frikostig med komplimanger. Hammarskjöld bär också en arbetsbörda, som knappast torde vara mindre påkostade än Dulles' och Edens, men då han är yngre och spartanskt härdad för sin uppgift, har han undgått den kollaps, som drabbade de sistnämnda. Vi svenskar ha ju lärt känna Dag Hammarskjöld som en lampans outtröttlige ande, som en Ariel, vilken i stormen trofast tjänar sin Prospero — vilken för tio-femton år tillbaka hette Wigforss och som nu är det F.N. som talar med president Eisenhowers efter det makalösa omvalet myndigare stämma.

Maktkampen Påfrestningen för världsfreden under de senaste höst- i **Kreml.** veckorna härrör från tvenne krishärdar: Orienten och Östeuropa. Den större risken hotar dock icke från de eljest i sanning epokgörande händelserna inom det kommunistiska östblocket med en halvgången revolution i Polen, vilken endast kunde hejdas genom Kremls eftergifter i sista stund, och med ett öppet uppror i Ungern, som »Kommandaturen» i samma Kreml måste kuva med vapenmakt. Man kan dock

ta för givet, att denna blivit djupt skakad av vetskapen att grundvarnarna för Stalins imperium nu vackla. En syndabock skall då som vanligt framskaffas inför fåkunniga undersåtar och med visst fog utpekas därvid president Tito i Jugoslavien, som ju tagit patent på de kommunistiska staternas rätt att vandra sin egen väg till »socialismen», vilket blev upphovet till Polens och Ungerns »förvillelser». Men då Chrustjev och Bulganin vid botgörarfärden under pingsten i fjol till den 1948 på Stalins order bannlyste avfällingen Tito togo denne till nåder, och när de på försommaren i år pompöst mottogo honom som gäst i Sovjetunionen, framstå nämnda vederbörande som komprometterade »medbrottlingar». Molotov däremot kom icke till Belgrad och för att behaga Tito, som visste sig i Molotov ha en svuren fiende, blev han omedelbart före Titos ovannämnda visit entledigad som utrikesminister och ersatt av Sjepilov.

Det var före Poznanrevolten den 28 sistlidne juni och vad därefter följde av Kremels reaktioner: juli-»dekretet» i Pravda, som retuscherade Chrustjevs avgrundsmörka bild av morddespoten Stalin i hans alltjämt officiellt hemligstämplade tal vid sovjetryska kommunistpartiets XX kongress i februari och Mikael Suslovs cirkulärskrivelse i september till satellitstaternas regeringar med varning för Titos kätterier. Härmed sattes punkt för »avstaliniseringen» och neo-stalinismen fick sin chans. Förgäves tycks Chrustjev i höstas genom sitt mystiska besök på Brioni hos Tito och dennes improviserade flygresor till Kreml för konferenser med Chrustjevs anhängare i Kreml ha sökt övertala Tito till en uppmjukning av sin ståndpunkt för att kunna åvägabrinda ett modus vivendi, som skulle kunna förhindra en konflikt inom den kollegiala diktaturen. Det sades, att Bulganin var tillstades vid denna Krimkonferens, men att Molotov och Kaganovitj icke lämnade Moskva. Marskalk Sjukov höll sig också visligen undan och lät de civila kollegerna sköta sig bäst de gitte.

Enligt uppgift lär Tito ha vägrat att ändra signaler, varmed den latent ledarekrisen i Kreml blev akut. Åtskilligt tyder på att Molotovs negativa inställning till Tito därmed meriterat honom i motsats till främst Chrustjev, vilken oavlatligt uppträtt som Titos gynnare. Chrustjevs position anses därför hotad, vilket tycks bekräftas av hans obehärskade utfall mot Västmakterna, senast vid mottagningen av diplomatiska kåren i Moskva i samband med en bankett i Kreml för Gomulka. Chrustjev var uppenbarligen bragt ur balans beroende antingen på för mycket vodka eller på bekymmer för sin framtid, sannolikt bådadera. I varje fall har Molotov nyss befordrats till chef för det ministerium, som kontrollerar de andra departementens verksamhet, vilket påstås vara en nyckelpost inom Sovjetunionens ofantligt förgrenade statsförvaltning.

En klar inblick i den personliga rivalkampen i Kreml är emellertid otänkbar för utomstående. Ingen hemlighet är så väl bevarad bakom Kremels murar, och ingen bolsjevik är som outsider så betrodd, att han blir invigd i dessa mysterier. Det säges därför ofta, att utländska bedömare endast skilja sig åt genom den grad av okunnighet, varmed de uttala sig härom. Det är förty tvivelaktigt att spekulera över hur de mera kända Kremlidignitärerna fördela sig på de stridande falangerna eller om överhuvud en sådan konsekvent klyvning existerar. Med anspråk på viss gil-

tighet göres dock gällande, att Molotov på sin sida har partiveteranen Kaganovitj, Stalins judiske svåger, och den nya stjärnan, nyssnämnde Suslov, ansvarig för relationerna med satellitstaterna, medan kommunistpartiets generalsekreterare Chrustjev och ministerpresidenten Bulganin äro en motpart, särskilt vad Tito angår. Men det är också tänkbart, att de sistnämnda nu sadlat om i detta hänseende. Malenkov, i mars 1953 efter Stalins frånfälle medlem av det triumvirat, som då omfattade Molotov och Beria, har på senare tid ej framträtt; han tycks bida sin tid, men han glömmer nog icke i brådskan, att han förra vintern inför Högsta Sovjet detroniserades av Chrustjev och degraderades till minister för elförsörjningen i rang likställd med tjugotals andra kolleger.

Även om neo-stalinismen ännu icke kunnat samlas kring en ny Stalin, har den likväl förmått iscensätta häftiga attacker mot Tito medelst tvenne ledande jätteartiklar i Pravda, där han just fått den roll av syndabock för de ödesdigra bakslagen i Polen och Ungern, som berörts i det föregående. Regeringsorganen i Belgrad ha icke blivit svaret skyldiga utan förebrå Pravda falskhet och förvrängningar. Pravda aktar sig dock visligen att ånyo direkt bryta med Tito på samma sätt som Stalin 1948, utan synes hellre vilja provocera denne till ett sådant steg. Det är nämligen icke nog med att Pravda frändömer Tito hans pretentioner att vara en företrädare för en socialism av nationell egenart, utan också hånar hans socialism som ett unicum, vilket mottar subsidier av »imperialistiska kapitalister». Vad Pravda ej utsäger i ord markeras tydligare genom en koncentration av till Bulgarien nyanlända sovjetryska divisioner, vilka anses mindre rikta sin spets mot Turkiet än fastmera mot Jugoslavien. Ryssarna ha dessutom ansenliga styrkor i Rumänien och behärska nu militärt Ungern med resultat, att Tito känner sig så beträngd, att han i all hast vill reaktivera den till följd av Cypernkonflikten bortglömda militäralliansen mellan Jugoslavien, Grekland och Turkiet.

I slutet av november skärptes också motsättningarna mellan Belgrad och Kreml, när det ryska militärbefälet i Budapest kränkte den lejd för Ungerns regeringschef under de korta frihetsdagarna i oktober, Imre Nagy, som Kadar beviljat denne och hans ungefär 50 följeslagare, samtliga ungerska patrioter, vilka den 4 november togo sin tillflykt till jugoslaviska beskickningen i Budapest. Åtskilligt tyder dock på att chefen för den sovjetryska säkerhetspolisen, general Serov, som nu lär vistas i Budapest, icke tog minsta hänsyn till Kadars skriftliga försäkran till Belgradregeringen om tryggad avfärd för Nagy utan lät häkta honom med sitt sällskap — ett brott i samma skändliga stil, som när den 3 november den ungerske frihetshjälten, generalmajor Pal Maleter, vid förhandlingar med Kadar i parlamentshuset i Budapest greps av ryssarna och sedermera försvann. Tito tillfogades härvid samtidigt en förolämpning och en allvarlig prestigeförlust.

Makten glider nu alltmera över till sovjetmarskalkarna med försvarsminister Sjukov i spetsen. Avundsjuk på deras popularitet hos folket för bragderna under kriget och ängslig för deras eventuella avsikter att utöva politiskt inflytande höll Stalin tillbaka militärledningen och sörjde för en motvikt i form av dels Berias autonoma, starka polisarmé, dels partipolitrukenas privilegier på officerskårens bekostnad. Genom sin oum-

bärliga aktiva medverkan vid Berias likvidering i juni 1953 och polis-truppersnas följande avpolletering blevo marskalkarna kvitt dessa rivaler. Härav ha Sjukov och hans kolleger skickligt begagnat sig och i år fått en reform till stånd, som reducerat sagda politrukers roll vid trupp-förbanden.

Sjukov med kamrater säges ha föga till övers för de ideologiska motsätt-ningarna och de invecklade fraktionsintrigerna i Kreml, men äro desto fastare i sin föresats att icke låta de frukter av andra världskrigets fälttåg gå till spillo, som fört Röda armén till Elbe, hjärtat av Europas kontinent, och dymedelst skapat en skyddsvall för det ryska moderlandet mot de in-vasioner, som under 250 år ansatts västerifrån: Karl XII, Napoleon, Hin-denburg och Hitler. Med största bekymmer böra marskalkarna under inne-varande höst ha konstaterat, att Warszawapakten, vilken som motvikt till Atlantpakten skulle konsolidera Östblocket, militärt mistat det mesta av sitt värde, då det visat sig, att de polska och ungerska samt antagligen även de tjeckoslovakiska arméerna jämte »folkpolisen» i tyska östzonen vid krig med Västmakterna äro så mycket mindre att lita på som bundsför-vanter, som de tvärtom måste befaras göra gemensam sak med fienden. För säkerhets skull lär också den rumänska armén ha blivit avväpnad; den ungerska har ju gått under i upproret.

Sovjetmarskalkarna äro näppeligen benägna att proklamera en öppen militärdiktatur utan torde föredra att inifrån påverka de avgörande be-sluten. Dessa nu äldre herrars herravälde behöver heller icke innebära någon aktuell krigsfara. I motsats till franska direktoriets unga generaler ha de heller ingen brinnande otillfredsställd ärelystnad. Men de äro i gengäld säkerligen orubblikt överens om att icke prisge vinsterna från andra världskriget. Detta förklarar deras brutalitet mot den ungerska fri-hetsrörelsen och förstärkningen av de sovjetryska styrkorna i tyska öst-zonen, vilket under nu rådande förhållanden gör varje förhoppning om Tysklands återförening till en illusion. Gomulka blev oantastad, därför att polackernas farhågor för framtida tyska krav på en revision av Oder-Neissegränsen tvinga honom till en militär entente med Sovjetunionen.

Bakslag för Östblockets I våra dagar har storpolitiken blivit »plane-planekonomi. I våra dagar har storpolitiken blivit »plane-tarisk» på sätt Rudolf Kjellén näppeligen anade, då han för femtio år sedan började använda detta begrepp, som han i sin tur inhämtat i den tyske geografen Ratzels geopolitiska skola. Inga direkta landfasta förbindelser finnas mellan Östeuropa och Orienten, vilka bägge nu skakas av svåra kriser, men medan Sovjetunionen är huvudfiguren i den förstnämnda, står den icke i förgrunden av den senare. Ändå hänga de bägge ihop genom Kremls åstundan att desto intensivare beflita sig om en infiltration i Orienten ju mindre hållfast dess herravälde över sina lydstaten visar sig vara.

Vid bedömningen av Kremls farhågor inför det sammanbrott, som nu skönjes för Stalins imperialistiska system, inta givetvis de strategiska bekymren att mista den skyddsbarriär — inklusive speciellt tyska öst-zonen — som uppbyggts mot Väster, främsta rummet. Ehuru den ryska generalstaben icke torde ha tillmätt den Warszawapakt, som militärt skulle reglera randstatspolitiken, någon sådan betydelse, att satellit-

Dagens frågor

arméerna, fastän utrustade av ryssarna och med ryska officerare i alla högre befälsställningar, ansetts operativt likvärdiga med Röda armén, lära de dock ha betraktats som användbara för bevakningstjänst m. m. längs de långa etapplinjerna från Elbe till Rysslands nya västgräns. Men då Ungerns armé gjorde gemensam sak med frihetsmännen och Polens uppenbarligen fylkat sig bakom Gomulka, måste även dessa blygsamma förhoppningar på satellitarméerna avskrivas. Där torde man icke heller göra sig några överdrivna illusioner om de tjeckoslovakiska, rumänska och bulgariska arméerna eller östtyska »folkpolisens» pålitlighet i händelse av krig med Västmakterna. Konsekvensen blir förty, att Röda armén måste avdela stora styrkor för att hålla satellitfolken i styr och trygga förbindelsetjänsten, vilket innebär betydande avbräck för dess krigspotential. Det må vara en tröst, att Sovjetunionens lantmilitära överlägsenhet i jämförelse med Atlantalliansens resurser reducerats, när genom Orientkrisens hittillsvarande förlopp Kreml synes nalkas sitt länge vidhållna mål att försvaga Västerterns sammanslutning och militärt urholka Atlantpakten.

I sin ovannämnda strävan att kompensera sin prestige- och maktförlust i östra Europa genom framstötter mot de färgade folken i allmänhet men just nu mot Orienten isynnerhet blottar likväl Kreml en sida av sin falska ideologi. Som bekant är varken president Nasser i Egypten eller andra arabhärskares benägna att inomhus tolerera kommunismen i praktisk tillämpning, ty det vore liktydigt med undergång för deras plutokratiskt halvfeodala regim, men de motta gärna diplomatiskt bistånd och vapenleveranser med nödigt antal militära och civila instruktörer från Sovjetunionen. Nasser har härvid gått så långt, att Dulles som motiv för den vägran i juli månad att låta USA finansiellt medverka till Assuan-dammens byggnad, vilket genom Nassers följande expropriation av Suezkanalen utlöste den aktuella krisen, offentligt angav, att Nasser nu hade definitivt avslöjats som Kremels marionett. Det visade sig också vid Israels ockupation av Ghaza och Sinaihalvön, att Nasser hunnit erhålla en sådan myckenhet sovjetrysk modern krigsmateriel, att — efter de anglofranska invasionsstyrkornas liknande erfarenheter — värdet beräknas till ett sådant enormt belopp av två miljarder svenska kronor. Det är onekligen raskt marscherat, om man besinnar, att förhandlingar härom först upptogs i föl sommar mellan Kreml och Kairo. Men man tror icke att ryssarna kalkylerat med att den tekniskt efterblivna egyptiska armén skulle ha kunnat hantera dessa vapen, som också lämnades i sticket vid den allmänna flykten och kapitulationen för israelerna. Man vill snarare häri se ett bevis för att ryssarna voro på väg att anordna baser för framtida behov, som skulle bemannas med successivt översända »frivilliga». I London, Paris och Tel Aviv göres också gällande, att dessa högst riskabla kalkyler korsats genom deras aktioner.

Kreml riktar icke heller sin propaganda till de exotiska nationernas härskares utan till deras breda lager och flygelgrupper av fanatiska nationalisterna. Härvid framställer sig Kreml som den svurne fienden till de vitas kolonialpolitik och vill uppfattas som hedersledamot vid fjolårets afro-asiatiska Bandungkonferens på Java, ehuru veterligen ingen sovjetrysk delegat antichambrerade i dess väntrum, vilket däremot, beteck-

nande nog, var fallet med den från Cypern av britterna deporterade grekiske ärkebiskopen Makarios. Men hur uppträder Kreml mot de kolonier, vartill faktiskt de östeuropeiska satellitstaterna degraderats? Jo, dessa ha inlemmats i Kremls centrala planhushållning på så sätt, att de enligt en rationell arbetsfördelning tilldelats speciella produktionsuppgifter, som måste fullgöras utan hänsyn till den egna befolkningens primära behov av konsumtionsvaror. Samtidigt har Kreml icke försummat att göra oskäliga mellanhandsvinster, i det att t. ex. Polen tvingats att sälja kol u n d e r världsmarknadspriset till ryssarna, som dessa sålt till Ungern för pris h ö g r e än världsmarknadens och inkasserat profiten! Ryska folket slipper icke billigare undan; gentemot de kollektiva jordbruken i Sovjetunionen tillämpas samma metoder. Deras kolchoser m. m. nödgas leverera sin gröda till statliga myndigheter för mycket låga priser, varefter konsumenterna få betala det mångdubbla i form av den omsättnings-skatt, som är statsfinansernas största intäktspost. Förvisso en utsugning i gigantisk skala av »det arbetande folket».

När nu hela Ungerns näringsliv förlamats och Gomulkas Polen tycks ha för avsikt att inrikta produktionen för att söka höja det egna folkets olidligt nedpressade levnadsstandard så äventyras de olika »femårsplanerna» och Östeuropas ekonomiska union råkar i farozonen. Det är en annan verkan av satellitpolitikens sammanbrott, som icke kan botas med neotalinism och naken militärdiktatur som nu i Ungern.

Några mera detaljerade uppgifter stå ännu icke till buds om situationen i de olika länderna. Sovjetunionen har däremot i år haft tur med sin skörd, vilket anses vara en kreditpost för den hårt beträngde antistalinisten Chrustjev. Från Västtyskland inlöpa dock underrättelser, att den tyska östzonen, över vilken Kremls lydiga redskap i Pankow regera med starkt stöd av sovjetrysk militär, drabbats av stora besvärligheter mest på grund av bl. a. utebliven kolimport från Polen. Enligt programmet skulle östzonen företrädesvis syssla med industriell kvalitetsproduktion, såsom optiska instrument från Zeiss i Jena och stålframställning från ett nyanlagt »kombinat» vid Oder, som nu nödgats inställa driften. Försörjningen av elström har inknappats genom kolbristen, och de prestationer, som fastställdes i ekonomiska unionens råd i våras, måste utebli.

I Sovjetunionen torde man dock varken behöva eller vara sinnad att minska tempot i rustningsindustrien, men får väl resignera, då satelliternas bidrag till den dirigerade ekonomien sina eller sinkas. En sådan kommandohushållning i bokstavig bemärkelse är oförenlig med ett fritt samhälle och mänskligt otillåtlig genom löneslaveriet.

Regnförsäkring Den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen tillhör den mest i Sahara. undanskymda och minst diskuterade företeelsen inom vår välfärdsstat. Byggd på den i och för sig förträffliga grundsatsen om hjälp till självhjälp, har den, som i Danmark, till förebild haft det s. k. Gentsystemet av 1902, enligt vilket fackförbundens bistånd åt arbetslösa medlemmar friställdes i föreningsrättsligt självständiga kassor, som erhöles offentliga bidrag för verksamheten. Denna fackliga understödsgren infördes för hundra år sedan av de brittiska Trade Unions och motiverades realistiskt med behovet att hålla arbetslösa kolleger under armarna,

Dagens frågor

så att de icke under depressionstider mottogo arbete inom yrket till lägre löner än de avtalsenliga. Bidrag från det allmänna till sådant understöd uppfattades med rätta som ett avsteg från dess plikt till neutralitet gentemot lönekampen på arbetsmarknaden. Principiellt gäller detta än i dag; av det skälet motsatte sig också högern och bondeförbundet i riksdagen det statsunderstöd till fackliga arbetslöshetskassor, som 1934 genomdrevs av socialdemokraterna och folkpartiet. Oppositionen ansåg, att en arbetslöshetshjälp från stat och kommun, särskilt medelst nödhjälpsarbeten utan fattigvårdskaraktär, som hos oss infördes efter första världskrigets utbrott, var en för uppgiften lämplig och effektiv åtgärd, som lätt kunde anpassas efter de skiftande konjunkturerna och icke behövde kompletteras med någon statsunderstödd försäkring.

Nu må medges, att i vårt land med kollektivavtalens obegränsade rättsverkningar för arbetsvillkoren vid företagen och den höga organisationsfrekvensen bland arbetarna, som förhindrar allt »bönhaseri», fackförbundens arbetslöshetshjälp icke spelar samma roll som tidigare i strävandet att uprätthålla tarifflövernans miniminivå. Sagda hjälp har därigenom fått en mera karitativ karaktär och inbjuder genom de självstyrda kassorna en enklare administration än som vore möjlig med obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, varpå Storbritannien är ett exempel. Önskemål om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring ha också numera tystnat i Sverige, där de organiserade arbetarna ha all anledning att vara särdeles tillfreds med den frivilliga försäkringen. Denna omfattade vid senaste årsskiftet 43 »erkända» kassor med 275 000 medlemmar, varav inemot 20 procent kvinnor, och torde därmed inom de flesta lönearbetaryrken ungefär ha fått den anslutning, som skulle kunna påräknas vid obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Med egna funktionärer äro kassorna helt enkelt en dubbling i personalunion med motsvarande fackförbund inom eller utanför LO. Enligt förordningen om kassorna skola de stå öppna för alla svenska arbetare inom facket ifråga, men det anses vara ännu svårare för en oorganiserad arbetare att komma in i en kassa än att komma ut ur ortens socialdemokratiska arbetarkommun, därest hans fackförening på ett mycket fåtaligt besökt möte röstat för kollektiv anslutning till partiet.

Även om vår frivilliga arbetslöshetsförsäkring till sin konstruktion kan accepteras, är detta ingalunda fallet med kassornas praxis, som i väsentliga avseenden strider mot sunt förnuft och i sin helhet framför allt mot det faktiska läget på arbetsmarknaden. I budgeten för åren 1954/55 och 1955/56 äskades av regeringen, på arbetsmarknadsstyrelsens hemställan, under femte huvudtiteln 40 miljoner kronor i statsbidrag till kassorna. Beloppet höjdes i föl till 42 miljoner, fastän arbetsmarknadsstyrelsen samtidigt bekände, »att vi befunno oss i en konjunkturtopp med högt uppdriven sysselsättning». I höst har styrelsen i sina petita ökat beloppet till 45 miljoner kronor. Under senare år hade dock arbetslösheten inom fackorganisationerna sjunkit till 1 procent, medan den fulla sysselsättningens berömde banerförare, Lord Beveridge, hävdade, att på sin tid sådan förelåg vid procentsiffran 3. Hos oss är alltså situationen: ju överfullare sysselsättning, desto större kostnader för staten!

Det är en klen tröst, att kassorna själva genom medlemsavgifter och avkastning från fonder bestrida ca 60 procent av sina utgifter. Deras understödkostnader uppgå nu till 75 milj. kronor om året, vilket ju är orimligt under en epok med rekordlåg arbetslöshet. Detta uppenbara missförhållande har ideligen påpekats i den publika debatten, alltsedan bristen på arbetskraft, men icke på arbetstillfällen, från krigsårens början blev det dominerande draget på vår arbetsmarknad. Att vår nuvarande regering funnit allt bra som det är, förvånar mindre, eftersom arbetslöshetsförsäkringen är inpassad i den socialdemokratiska löftespolitiken. Men icke heller riksdagen, för vilken allt »socialt» småningom blivit tabuförklarat, har reagerat.

Först när direktör Wärn år 1950 fick i uppdrag att undersöka möjligheterna att minska statsutgifterna och därvid bl. a. underkastade arbetslöshetskassornas avskärmade anordningar en kritisk granskning, kunde dåvarande socialministern Gunnar Sträng icke underlåta att i november 1951 tillsätta en kommitté för att utföra den av Wärn påkallade närmare utredningen. Lantarbetareförbundets förre förtroendemän Sträng sörjde dock för att kommitténs sammansättning med en majoritet av fackliga funktionärer blev sådan, att inga för kassornas klientel obekväma ändringsförslag vore att befaras.

Resultatet av kommitténs arbete blev också det avsedda. Den påyrkade i första hand en höjning av understödsbeloppen, vilket förvisso var berättigat med hänsyn till kronans minskade köpkraft. Herr Sträng i sin tur utförde beställningen genom en proposition till 1952 års riksdag, varigenom kassornas arbetslösa medlemmar erhöles en kompensation, som sannerligen icke beskärdes de av inflationen drabbade spararna och pensionärerna, vilka i egenskap av skattedragare måste vara med och betala den ökade kostnaden för statsverket. Det var därvid typiskt, att kommittémajoriteten, trots de oavbrutet stigande reallönerna för kassornas medlemmar, icke förutsatte en proportionell höjning av deras avgifter. En försäkrad kan nu uppbära en daghjälp av 20 kronor vid en beräknad dagsinkomst av 30 kronor, vilket belopp ej anses förslappa hågen att återgå till ordnat arbete. Riksdagen biföll propositionen; det förestod andrakammarval till hösten. Herr Wärns besparingsaktion på detta område medförde — motsatt påföljd!

Sammalunda gick det med spörsmålen om nämnda försäkrings omfattning och tekniska utformning, åt vilka kommittén efter tre års ytterligare utredningar ägnade sitt i fjol höstas publicerade huvudbetänkande med utkast till ny förordning om arbetslöshetskassorna. Av de många remissutlåtandena tilldrog sig givetvis den sakkunniga arbetsmarknadsstyrelsens yttrande speciell uppmärksamhet. Den avvisade bestämt åtskilliga av kommitténs förslag, vilket var så mycket mera välkommet som de fackliga funktionärerna i kommittén, med riksdagsman Sven Gustafsson från folkpartiet i släptåg, rentav velat uppmjuka understödsvillkoren.

Kommittén ville att även företagare och hemarbetare skulle kunna försäkra sig mot arbetslöshet, vilket arbetsmarknadsstyrelsen avstyrkte, därför att kontrollen av deras faktiska arbetslöshet skulle medföra alltför stora svårigheter. För närvarande har som regel en folkpensionär samma rätt till arbetslöshetsunderstöd som varje annan kassamedlem. Med för-

Dagens frågor

biseende av vanskligheten för arbetsförmedlingsanstalterna att erbjuda en ålderstigen person lämpligt arbete förordade kommittén status quo. Det blev för starkt för tvenne ämbetsmän i kommittén, bland dem ordföranden, byråchefen L. Hultström, och en adjungerad expert, byråchefen Ringensson, numera chef för arbetsmarknadsstyrelsens försäkringsbyrå, vilken menade att understödsrätten till folkpensionär borde begränsas. Ledamoten Börje Haggård, då sekreterare i Svenska Arbetsgivareföreningen, yrkade förbud för folkpensionär att tillhöra försäkringen. Arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrkte Hultströmska kompromissen men betonade, att denna borde betraktas som ett provisorium, då det principiellt måste anses oriktigt, att en person kan erhålla ersättning från två grenar av socialförsäkringen, bägge subventionerade av staten. Även i övrigt nagelfor arbetsmarknadsstyrelsen »vaga formuleringar av kommittén vid definitionen av lämpligt arbete, särskilt i samband med korttidsarbete». Härvid öppnade styrelsen något av den förlåt, som utifrån förhindrar en närmare inblick i kassornas verksamhet. Enligt styrelsen hade erfarenheten givit vid handen, »att arbetsgivare och arbetstagare väl förstått att bruka arbetslöshetskassan som ekonomiskt utjämnande faktor». Vid korttidsarbete, hette det, hade ersättningen från kassan till arbetstagarna så småningom mera framstått som lönekompensation än som hjälp vid ett övergångsskede. Det finnes exempel på att arbetssökande velat ha anställning vid arbetsplats med reducerad veckoarbetstid och att arbetsgivare anställt personer under skeden, då korttidsarbete förekommit! Dessa interiörer äro av värde inför det korttidsarbete, som till följd av bensin- och oljebristen nu införts vid svenska industriföretag, varvid de permitterade erhålla bidrag från sin kassa.

Man kunde motse en proposition med anledning av kommittéförslagen vid detta års riksdag. Den framlades också i mars av den nye socialministern John Ericsson — Kinna, vilken så långt ifrån att beakta arbetsmarknadsstyrelsens befogade erinringar tvärtom i allt väsentligt följt kommittémajoritetens radikalare inriktning. Statsrådet har sålunda satt sig över arbetsmarknadsstyrelsens invändningar mot att självständiga företagare hädanefter icke skola förvägras medlemskap i arbetslöshetskassorna och vill icke heller rubba på nuvarande rätt för folkpensionär att erhålla arbetslöshetsunderstöd. I brådskan vid vårsessionens slut fick propositionen stå över till hösten. Den hade ändå gjort sin tjänst som skådebröd bland andra populära anrättningar på socialdemokratiens valbord till den 16 sistlidne september.

Under hösten tog andra lagutskottet itu med ämnet och godkände liksom riksdagen på alla punkter propositionen. Man hade hoppats att utskottet skulle ha skänkt tillbörlig uppmärksamhet åt arbetslöshetsunderstöden till korttidsarbetare, vilket som ovan nämnts plötsligt fått påtaglig aktualitet genom att Volvo med anslutna industriföretag nödgats reducera arbetstiden med två dagar i veckan, vilket berättigar till ett skattefritt understöd av kassan på tillhoppa 40 kronor. Bli andra industriföretag av samma orsak som Volvo tvungna tillgripa liknande förkortning av arbetstiden, kan konsekvensen medföra miljonunderstöd av statsunderstöd som lönefyllnad till partiellt permitterade arbetare. Det skulle vara ett återfall på det högre socialpolitiska

planet av det förkastliga s. k. »allowances»-systemet av brittiska arbetsgivare i början av 1800-talet att låta fattigvården dryga ut arbetarnas låga och för livsuppehållet otillräckliga löner.

Detta perspektiv är så oroväckande, att det borde ha observerats av riksdagen och föranlett en maning till regeringen att tillsammans med arbetsmarknadsstyrelsen överväga ett korrektiv. Men detta är blott en detalj av arbetslöshetsförsäkringens svagheter. Det fundamentala felet förblir miljonrullningen av statsmedel till arbetslöshetskassorna under ett årtionde av överfull sysselsättning, vilket tidigt påpekats men ändå förvärrats. Man kan icke värja sig för intrycket, att vår arbetslöshetsförsäkring företer parodisk likhet med en r e g n f ö r s ä k r i n g f ö r S a h a r a — med en grotesk tendens att ju torrare väderleken gestaltar sig, desto mera stiga kostnaderna!

Österrike invid vulkanen. Österrike önskar icke bli indraget i världspolitiken. Man hoppades i Wien, att den neutralitetsförpliktelse, som var Sovjetunionens villkor för att äntligen underteckna statsfördraget i maj förra året, skulle bidra till att landet ostört kunde få njuta frukterna av sin återställda oavhängighet. Men naturligtvis tänkte österrikarna aldrig på någon annan neutralitet än den, som inskränker sig till det rent militära.

Det besök, som förbundskansler Julius Raab i oktober avlade hos sin kollega och katolske meningsfrände Konrad Adenauer i Bonn var ett naturligt led i denna politik, som inte alls vill släppa de rottrådar och kulturella traditioner, vilka knyta landet till Västern. Redan tidigare hade den västtyske utrikesministern Brentano brutit den barriär, som uppstått mellan Österrike och Tyskland 1938 och 1945. Efter allt att döma lyckades de båda regeringscheferna i sina strävanden att fullständigt återställa den harmoni, som är det naturliga mellan dessa två stater, vilkas befolkning talar samma språk, vilka genom århundraden voro förenade i ett rike, och vilka ha en gemensam andlig odling.

Då Raab återvände till Wien, hade revolutionen i Österrikes östra grannland Ungern redan flammat upp i full låga. Vad för den övriga världen tedde sig som en beundransvärd fastän hopplös frihetskamp mot en övermäktig förtryckare, kände österrikarna för egen del som en nationell tragedi. Anledningen härtill var främst de sekelgamla förbindelserna mellan de båda länderna, vilka från 1867 till Habsburgmonarkins undergång 1918 voro förenade i en union liknande den, som under tiden 1814—1905 bestod mellan Sverige och Norge. — Härtill sällade sig givetvis i tysthet reflexioner över vilken Österrikes ställning skulle ha varit, om statsfördraget med Sovjet inte blivit avslutat och om ryska trupper alltjämt funnits kvar i Österrike.

I Wien försiggår nu livligare än någonsin en clearing av alla underättelser från östra och sydöstra Europa, vilka därefter förmedlas till de fria folken. Man torde utan överdrift kunna påstå, att ingen annan huvudstad på den här sidan av järnridån har samma möjligheter som Wien att bedöma, vad som händer eller icke händer i Ungern, Polen, Tjeckoslovakien och Jugoslavien. I Wien råder allmänt den uppfattningen, att utgången av maktkampen mellan Öst och Väst mera beror på händelserna i

Dagens frågor

Östeuropa än vid Suezkanalen. Man kan i Wien inte fatta, att F.N. kunde samla sig till en positiv handling beträffande Nassers Egypten, men i fråga om Ungern och folkmordet på dess invånare begränsat sig till verkninglösa resolutioner.

Österrike markerade från första stund sin neutralitet genom att vid gränsen samla de militära styrkor, som hunnit bli användbara från den kommande på allmän värnplikt uppbyggda nya armén. Försvarsminister Graf inställde även sin planerade resa till Sverige för att kunna ordna och leda denna mobilisering i mindre skala, vilken icke har något annat syftemål än att skydda Österrike från främmande soldaters intrång och trygga flyktingarnas asylrätt.

De österrikiska kommunisterna ha påstått, att Wienregeringen medvetet tillåtit »fascister», »f. d. Horthy-officerare» och »andra agenter för den västliga imperialismen» att komma in i Österrike och smyga sig över gränsen till Ungern för att hetsa det ungerska folket till uppror mot dess välsinnade överhet. Man vet i Kreml och i de ryska lydländerna givetvis, att det rör sig här om medveten osanning. Man vet där också, att det är Österrikes neutrala ställning, som står som mönster för de krav att få utträda ur Warszawapakten, som yttrades så högljutt i Ungern och i det fördolda hysas även i de andra lydstaterna. Hotfulla tongångar ha också anslagits i sovjetryska och tjeckiska kommunistorgan. Från State Department i Washington utfärdades då en varning, att varje kränkning av Österrikes integritet skulle uppfattas som ett hot mot freden.

För dagen är det största bekymret i Österrike de oavlåttligt växande skaror av flyktingar, som anlända utblottade på allt samt äro utmattade av hunger och strapasser. Vid mitten av december uppgick deras antal till 120 000, något som vida överstiger Österrikes förmåga att härbärgera och förpläga dem. I utrikesminister Figls frånvaro vid F.N:s generalförsamling i New York vädjade statssekreteraren Dr Bruno Kreisky till de västliga länderna att ofördröjligen öppna sina gränser för den röda terrorns offer. Den österrikiska regeringen har framhållit, att den inte har kunnat få några identitetshandlingar av de inströmmande flyktingsskarorna och inte heller låtit dem undergå en läkareundersökning. Svenska Röda korset har gjort en synnerligen lovvärd insats och den svenska allmänhetens offervillighet har varit mycket stor. Hittills har emellertid icke många ungrare kommit till Sverige.

Höstens skakande upplevelser alldeles inpå de egna knutarna ha hos österrikarna trängt de inrikespolitiska spörsmålen i bakgrunden. Men konflikten mellan de två parterna i regeringskoalitionen — det borgerliga folkpartiet och socialdemokraterna — är latent. De sistnämnda vilja icke acceptera valresultatet, nämligen att befolkningens majoritet uttalade sig mot planhushållningen. Det förefaller dock, som om partiledarna på båda sidor under nu rådande förhållanden föredraga kompromisslösningar, vilka visserligen ofta inom sig bära fröet till nya konflikter. Det stora blocket av landets två parlamentariska grupper — vilka tillsammans inneha 156 mandat i nationalrådet mot allt i allt 9 mandat för oppositionen, varav 3 kommunister — kommer även i fortsättningen att styra Österrikes vanskliga kurs invid vulkanen.